

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ «ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ» Η ΗΡΩΙΚΗ «ΛΕΩΝΙΔΕΙΟΣ» ΜΑΧΗ ΣΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ ΣΤΙΣ 20 ΜΑΪΟΥ 1825 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Του Αντωνίου Ν. Σωφρονά

Είνα αλήθεια πως για τον Γρηγόριο Δικαίο, τον θρυλικό Παπαφλέσσα, έχουν γραφεί τόσα ποητά κι από τόσους ποητές. Μα όσα καινούρια κι αν βρεθούν και όσα ακόμα κι αν γραφούν, πάντα θα είναι λίγα, για να αποδώσουν πραγματικά την αδρή προσωπικότητα του φλογερού αγωνιστή, με τον ποικίλο χαρακτήρα, το μίγμα αυτό των μόχθων, των τέρψεων και των ηρωισμών. Και πολύ δίκαια, ο Δικαίος, προσονομάσθηκε και «Μπουρλοτιέρης των ψυχών», μια και η συμβολή του στον ιερό Αγώνα υπήρξε απαρámηλη και αναμφισβήτητα, τεράστια.

Γεννήθηκε το 1788 στην Ποιανή. Ένα γραφικό χωριό της τότε επαρχίας Λεονταρίου του Ν. Αρκαδίας, σήμερα του δήμου Αμφείας του νομού Μεσσηνίας, στα δυτικά πρόβουνα του Ταΰγετου. Πατέρας του ήταν ο Δημήτριος Δικαίος, της παλιάς Μεγαλοπολιτικής οικογένειας των Δικαίων και μετέπειτα Φλεσσαίων, ο οποίος διπλοπαντρεύτηκε και αξιόλογα μπορεί να θεωρηθεί και βιβλικός πολύτεκνος. Από την πρώτη του γυναίκα απέκτησε δεκαοκτώ παιδιά και από τη δεύτερη, την Κωνσταντίνα, από τη γενιά των Ανδροναίων, άλλα δέκα, με εικοστό όγδοο και τελευταίο τον Γεώργιο, που όταν έγινε μοναχός, μετονομάστηκε σε Γρηγόριο. Ο Βενιαμίν αυτός, αφού μαθήτευσε και στην περιήλιτη Σχολή της Δημητσάνας, ακολούθησε τον μοναχικό βίο, πρώτα στην ιερά Μονή της Βελανιδιάς, κοντά στην Καλαμάτα και αργότερα στη διπλανή, της Ρεκίτσας, στο χωριό Δυρράκι Λεονταρίου.

Το 1817 κυνηγήθηκε από τους Τούρκους και έφυγε απειλώντας τους πως θα γυρίσει πίσω, «ή δεσπότης ή πασάς», για να τους εκδικηθεί. Πήγε στη Ζάκυνθο κοντά στους ξεπατρισμένους κλέφτες, τον Κολλοκοτρώνη, τον Αναγνωσταρά, τον Νικηταρά και άλλους. Από εκεί βρέθηκε στην Κωνσταντινούπολη όπου, για να μορφωθεί καλύτερα, άκουσε μαθήματα και διδάχτηκε από τον περίφημο Ρουμελιώτη ελληνοιστή παπά-Ζαχαρία τον Αινιάνα. Εκεί στην Πόλη, παρά τις προσπάθειές του, δεν κατάφερε να γίνει δεσπότης, όπως απειλησε φεύγοντας, τους Τούρκους. Προεχειρίσθηκε όμως σε αρχιμανδρίτη.

Στις 21 Ιουνίου 1818 μυήθηκε στη Φιλική Εταιρία από τον Αναγνωσταρά και πήρε το ψευ-

δώνυμο «Αρμόδιος». Δραστήριος και ικανός όπως ήταν, στάλθηκε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, όπου αναδείχθηκε πρωταπόστολος της Φιλικής. Ξαναγύρισε στην Πόλη και με το μαχαίρι ανάγκασε τον Φιλικό Παν. Αναγνωστόπουλο, να του φανερώσει τη μυστική «Ανώτατη Αρχή», κάτι που έκανε.

Στις 28 Δεκεμβρίου 1820 κατέβηκε στο Μοριά, σαν ηφαίστειο έτοιμο να εκραγεί. Στη μυστικοσυνέλευση της Βοστίτσας, το σημερινό Αίγιο, η συνηθισμένη μεγαλοστομία του, συνδυασμένη με την ακαθίλιωτη φαντασία του, προκάλεσε νέα έκρηξη. Εξερέθισε τόσο πολύ τον Παλαιών Πατρών Γερμανό, ώστε εξαγριωμένος ο συντοκός Ιεράρχης τον αποκάλυψε «άρπαγα, απατεώνα και εξωλλέστατον». Παρά ταύτα ο «εξωλλέστατος», στις 23 Μαρτίου 1821, μαζί με τον Πετρόμπεη, τον Κολλοκοτρώνη, τον Νικηταρά και άλλους, παρευρίσκεται στη δοξολογία για την παράδοση και απελευθέρωση της πρώτης εθιμικής πόλης, της Καλαμάτας, στο ναό των Αγίων Αποστόλων.

Παίρνει μέρος στην πολιορκία της Τριπολιτσάς και στην καταστροφή του Δράμαλη, με ηγετική πάντοτε δράση. Στις 27 Απριλίου 1823 διορίζεται Υπουργός των Εσωτερικών και προσωρινά, της Αστυνομίας. Ακολουθεί περίοδος δεινών και συρροή ατυχημάτων. Χαρακτηριστική είναι η ένταση των αδερφομαχιών, η φυλάκιση του Κολλοκοτρώνη στην Ύδρα και η εισβολή του Ιμπραήμ στο Μοριά. Ο πανέξυπνος και πατριώτης Παπαφλέσσας εισηγείται στο Υπουργικό Συμβούλιο την απελευθέρωση των κρατουμένων, την ανάκληση των εξορίστων και τη χορήγηση γενικής αμνηστίας. Δυστυχώς όμως δεν εισακούεται. Πεισματώνει και αποφασίζει να αντισταθεί ο ίδιος στον Ιμπραήμ. Χωρίς να παραιτηθεί από Υπουργός, κατηγορεί στην Τριπολιτσά και αρχίζει να συγκεντρώνει στρατό. Πηγαίνει στο Λεοντάρι. Ο κόσμος παντού του φωνάζει: «Πού είναι ο Γέρος. Βγάλε τον από τη φυλακή να μας γλιτώσει από τον Μπραϊμή».

Αν και ο ίδιος είχε ζητήσει την αποφυλάκιση του Κολλοκοτρώνη, τώρα, που τον ζητά όλος ο κόσμος, κακοκαρδίζεται λίγο κι ανάμεσα στα χείλη του σιγοψιθυρίζει: «Σε λίγο θα σας δείξω εγώ πως και άλλοι ξέρουν να

πολεμάνε». Φθάνει στη Μεσσηνία. Διαλέγει το Μανιάκι και ταμπουρώνεται. Το μέρος δεν προσφέρεται για τέτοια μάχη, που ο ίδιος την αποκαλεί «Λεωνίδεια». Ταμπουρώνεται με τα παλικάρια του και στους τρεις λόφους του Μανιακίου, άσημους τότε, πασίγνωστους σήμερα και δοξασμένους στους αιώνες.

Κάνει συμβούλιο. Ο ανιψιός του Ηλίας Φλέσσας και ο φίλος του Παναγιώτης Κεφάλιας τον συμβουλεύουν να πιάσουνε ψηλότερα στο βουνό απάνω, που έχουνε ήδη σταθεί οι περισσότεροι από τους άνδρες του.

Η πρόταση αυτή, δεν ήταν τίποτα άλλο παρά φόβος και όχι στρατηγική τακτική.

Τότε ο Παπαφλέσσας τους λέει, με την στεντόρεια φωνή του:

«Εγώ δεν ήρθα εδώ να μετρήσω το στρατό του Ιμπραήμ από τα ψηλώματα. Ήρθα να πολεμήσω. Πρέπει οπωσδήποτε να τον κρατήσω εδώ στο Μανιάκι, διότι μόνο έτσι θα γλιτώσει ο Μοριάς. Καθίστε όλοι εδώ να πεθάνουμε σαν αρχαίοι Έλληνες».

Ήταν η πρώτη φορά που τους μιλάει για θάνατο. Η ελπίδα της πραγματικής στρατιωτικής νίκης έχει σβήσει μέσα του. Μέσα του έχει μόνο την ηθική νίκη, που είναι γονιμότερη και άφθαρτη στους αιώνες.

Η πρώτη μέρα πέρασε χωρίς καμιά εχθροπραξία.

Το δειλινό της επόμενης μέρας στο στρατό των Αραπάδων, είδαν κάποιες κινήσεις. Ο Παπαφλέσσας κάλεσε τον γραμματικό του και του υπαγόρευσε γράμματα τα οποία έστειλε στους αρχηγούς που καθυστέρησαν να συντομεύσουν τον ερχομό τους.

Προαισθανόμενος το τι θα ακολουθήσει, γυρνάει και του λέει: «Τι τα θέλουμε όλα αυτά; Όσπου να πάνε οι ταχυδρόμοι, θα έχει φτάσει ο εχθρός και θα έχουμε τελειώσει όλα».

Έπειτα είπε στους στρατιώτες να ανάψουν φωτιές στους γύρω λόφους, όσο γίνεται περισσότερες για να νομίσουν οι Αραπάδες ότι το στρατόπεδο είναι μεγάλο και να μην τοημήσουν να προχωρήσουν.

Την άλλη μέρα το πρωί, τόσο ο ίδιος ο Παπαφλέσσας, όσο και τα παλικάρια του, άρχισαν να νιώθουν το φοβερό νόημα της μάχης που σε λίγο θα γινότανε. Τα ταμπούρια ήταν